

osebje
priredje
svobodni verz
tafora
dije
visnik
stavek
predmet
osebek
izvor
pesnik
samostalnik
pravljica
pristojno delo

Mag. Barbara Olenik | OŠ Pier Paolo Vergerio il Vecchio, Koper

Identiteta v sodobnem slovenskem romanu *Jugoslavija, moja dežela* pisatelja Gorana Vojnoviča

The Concept of Identity in the Modern Slovenian Novel *Yugoslavia, My Fatherland* by Goran Vojnovič

Izvleček

Ključne besede:
identiteta, Goran Vojnovič,
Jugoslavija, moja dežela

Članek proučuje, kako se v literarnem delu z naslovom *Jugoslavija, moja dežela* pisatelja Gorana Vojnoviča, zrcalijo družbeni vplivi, ki oblikujejo identiteto protagonista. Ta se v izbranem sodobnem slovenskem romanu kaže kot boj znotraj posameznika in kot boj med posameznikom in skupino, ki od njega zahteva, da se legitimira z njenimi identitetnimi znamenji. Interpretativna analiza ugotavlja prisotnost družbenih vplivov kot identitetnih simbolov ter njihov vpliv na identitetno problematiko osrednjega lika.

Abstract

Keywords:
identity, Goran Vojnovič,
Yugoslavia, My Fatherland

The article delves into the ways in which social influences form the protagonist's identity in the literary work *Yugoslavia, My Fatherland* written by Slovenian writer Goran Vojnovič. Identity is shown in the modern Slovenian novel as a battle within the individual as well as the battle between the individual and the group that requires the individual to identify with its identity values. The interpretative analysis confirms the presence of social influences as identity values and their influence on the central character's identity questions.

oklepaj
beseda
glagol
zaimek
vrste besedil
poved
intonacija
met

1 Uvod

Iskanje identitete ni le glavna tema, je življenjsko vodilo osrednjega lika, odraslega fanta, sina Slovenke in Srba, potem ko mu je bila ta nekoč v otroštvu odvzeta.

Pri oblikovanju identitete osrednjega lika pomembno vlogo družina, okolje, spomin in jezik.

Romantični teoretiki so kot sredstvo za posameznikovo identifikacijo, identifikacijo predvsem z etnijo, narodom ali nacijo, določili jezik.

Protagonist v romanu *Jugoslavija, moja dežela*, ki je nastal pod peresom enega najuspešnejših slovenskih sodobnih pisateljev, trikratnega kresnikovega nagradjenca Gorana Vojnovića, je zaradi ekstremnih eksistencialnih situacij, v katerih se znajde, prisiljen v nenehno iskanje svoje osebne identitete. Iskanje identitete ni le glavna tema, je življenjsko vodilo osrednjega lika, odraslega fanta, sina Slovenke in Srba, potem ko mu je bila ta nekoč v otroštvu odvzeta.

Zgodba je postavljena v realno zgodovinsko dogajanje na ozemlju nekdanje Jugoslavije, v čas od razpada Jugoslavije v osemdesetih letih do prvega obdobja obstoja samostojne Slovenije. V začetku romana prvoosebni pripovedovalec, Vladan Borojević, pripoveduje zgodbo o srečnem otroštvu v Pulju. Družbene spremembe, s katerimi se mora soočiti družina Borojević, porušijo njegovo idilično življenje v istrskem mestu. Družina se je prisiljena zaradi prekomande očeta, ki je oficir Jugoslovanske ljudske armade, zateči v Beograd. Vladan prebiva v hotelski sobi z mamu Dušo, ki beži pred svojim trenutnim življenjem. Pušča ga samega, zato se počuti osamljen in izgubljen v tujem mestu. Njegovo odraščanje se nadaljuje v Novem Sadu, nato se avgusta 1991, star enajst let, preseli v Ljubljano.

Nenehne selitve po večkulturnem prostoru nekdanje Jugoslavije in s tem bivanje v različnih okoljih imajo odločilno vlogo pri oblikovanju identitete osrednjega lika. V Ljubljani od matere izve, da je oče mrtev in s tem prepričanjem živi vse do svojega sedemindvajsetega leta. Nenadoma odkrije, da njegov oče Nedeljko ni mrtev, kakor mu je zagotavljala Duša. Spozna, da je vojni zločinec na begu pred oblastmi. Odloči se in ga poišče, saj se zaveda, da mu bo samo soočenje z očetom pomagalo predelati preteklost in pričeti znova.

Na osnovi teorije je prikazana analiza romana, ki pokaže, da imajo pri oblikovanju identitete osrednjega lika pomembno vlogo družina, okolje, spomin in jezik. Iskanje identitete se v izbranem romanu kaže kot boj znotraj posameznika in kot boj med posameznikom in skupino, ki od njega zahteva, da se legitimira z njenimi identitetnimi znamenji. Interpretativna analiza ugotavlja prisotnost družbenih vplivov kot identitetnih simbolov ter njihov vpliv na identitetno problematiko osrednjega lika.

2 Identiteta

Do sodobnega razumevanja identitete je prišlo v romantiki, in sicer v Nemčiji. Romantični teoretiki so kot sredstvo za posameznikovo identifikacijo, identifikacijo predvsem z etnijo, narodom ali nacijo, določili jezik. Literatura pa se je izkazala kot ključna pri vzpostavljanju narodne oziroma nacionalne (samo)zavesti (Kozak 2016, 9). Teoretične razprave se ukvarjajo z identiteto in funkcijo subjekta kot jaza. Kaj je ta jaz in zakaj je to, kar je? Sodobna razmišljanja o tej temi temeljijo na dveh vprašanjih: ali je jaz nekaj danega ali nekaj ustvarjenega in ali naj si jaz zamislimo v navezavi na posameznika ali v navezavi na družbo (Culler 2008, 129).

Za sodobni čas je značilna premakljiva identiteta, ki je nestalna, prilagodljiva in v tem smislu konkluzivna oziroma izključna. Med temeljne razloge za tako nestanovitno (fluktuirajočo) identiteto lahko štejemo splošno mobilnost sodobne razvite družbe, spreminjanje posameznikovega položaja v procesih družbenih sprememb, lažje prehode iz kraja v kraj (teritorialna mobilnost), mobilnost glede zaposlitve ter možnosti spreminjanja družbenega statusa v raznih oblikah mobilnosti (Južnič, 1993, 132).

Izraz identiteta po Juvanovem mnenju označuje dvoje; istost in istovetenje s čim. Subjekt za svoje samozavedanje in dojetanje drugih ostaja vseskozi isti, istoveten je sam s sabo, ne glede na menjave časa in okolja ali na svoje telesne, duševne, socialne spremembe. Gre za »biografsko iluzijo« in za ključno vlogo osebnega imena: lastno ime je institucionalizirana opora za vzpostavljanje družbeno-pravne, nacionalne in spolne konsistentnosti v času in prostoru. K tako razumljeni identiteti vodi delovanje razlik (zbiranje telesnih, vedenjskih, govornih, duševnih potez), po katerih je subjekt spoznan kot različen od drugih in zato razpoznaven kot svojska enota.

Še aktualnejši pomen termina identiteta je identifikacija, kar pomeni, da je jaz zase in za druge prepoznaven, ker se vključuje v širše enote. Gre za istovetenje subjekta z nečim drugim (s skupino, družbeno vlogo, skupnostjo, idejo, predstavo, diskurzom) in v tem smislu govorimo o jezikovni, razredni, etični, spolni, rasni, nacionalni identiteti posameznikov in skupin. Komplementarno identificiranju je tudi v tem primeru izključevanje (Juvan 2006 po Biti 2000). Identiteta, ki izhaja iz interakcije z drugimi ljudmi, temelji na jeziku, je konstruirana iz diskurzov, ki so posamezniku kulturno dostopni in iz katerih črpa svojo komunikacijo z drugimi ljudmi. Človek si z jezikom prilašča svet okoli sebe in tudi sebe. Lastne biografije oziroma identitete so konstrukcije, ki jih posameznik kreira s pomočjo jezika in si tako z njegovo pomočjo prisvaja realnost (Pušnik 1999, 797–798). Posamezniku spomin omogoča bodisi naključen, spontan bodisi zavesten in metodičen priklic duševnih predstav, ki bolj ali manj zvesto, z različno mero izbrisov, predelav in fikcijskih nadomestkov upodabljajo oziroma reaktivirajo posameznikova pretekla doživetja, ideje, znanja, veščine, predvsem pa nekdanje čustvenodoživljajske in spoznavne perspektive (Juvan 2006, 201). Številna sodobna literarna besedila tematizirajo povezavo med spominom in identiteto, posameznik skozi samorefleksijo posega v preteklost, kar je posebej zanimivo pri prvoosebni pripovedi (*fictions of memory*). Značilno je, da se pripovedovalec znajde pred izzivom, ali mu bo uspelo premostiti časovno in čustveno distanco do pretekla izkušnje oz., ali bo zmozel svojo preteklost povezati s sedanjo situacijo spominjanja (Gračner 2016 po Neumann 2005). Virk pravi, da smo pri vprašanju identitete kot teme književnosti, predvsem v pripovedni literaturi, priča sledenju razvoja oseb, njihovem samodefiniranju in definiranju na osnovi različnih kombinacij njihove preteklosti in izbir, za katere se odločajo, ter družbenih sil, ki vplivajo nanje. Literarne zgodbe pripovedujejo, kako se identiteta oblikuje, kaj nanjo vpliva in kako se znajde v krizi (Virk 2007, 131).

Literarna dela ponujajo niz implicitnih modelov oblikovanja identitete: od pripovedi, ki izpostavlja identitetno pripadnost, določeno že ob rojstvu, do pripovedi, kjer temelji identiteta na osebnih lastnostih, odkritih ob težkih življenjskih preizkušnjah posameznika (Culler 2008, 131). Vprašanje identitete se kaže skozi simbolne podobe in je neodtujljivo odvisno od prostorskih, časovnih, družbenih in kulturnih silnic ter kolektivnega imaginarija (jaz in družba s pomočjo predstave domišljije), zato mora biti tudi proučevano ob njihovem upoštevanju (Juvan 2003, 11).

3 Identiteta kot eden od ključnih elementov (naj)novejšega slovenskega romana

Zupan Sosičeva trdi, da je za slovenski roman zadnjih petnajst let značilno upovedovanje majhne oziroma intimne zgodbe, v kateri je posvečanje osebni identiteti ključna skupna poteza, ki loči najnovejši slovenski roman od prejšnjih romanov (Zupan Sosič 2006, 8–10). Za sodobni slovenski roman se je uveljavila oznaka modificirani tradicionalni roman z realističnimi potezami. Zanj je poleg žanrskega sinkretizma,

---

Identiteta, ki izhaja iz interakcije z drugimi ljudmi, temelji na jeziku, je konstruirana iz diskurzov, ki so posamezniku kulturno dostopni in iz katerih črpa svojo komunikacijo z drugimi ljudmi.

---

ki v okviru enega romana povezuje in prepleta različne romaneskne žanre, in povečanega deleža govornih sestavin, značilna prenovljena vloga pripovedovalca. Retardacija, prekinitve in osmislitev so njegovi glavni način izpovedovanja. Ker v zgodbah ni več tradicionalnega pripovedovalca, ni linearne zgodbe, zato se slednja lahko zaključi z odprtim koncem ali z vrnitvijo na začetek (Zupan Sosič 2003, 48–72).

Zapletenost problema identitete posameznika v odnosu do družbe kot vseživljenjskega procesa je prisotna tudi v sodobnem slovenskem romanu *Jugoslavija, moja dežela*. Glavni protagonist je zaradi ekstremnih življenjskih situacij, v katerih se znajde, prisiljen v iskanje svoje osebnosti, ki zanj pomeni možnost odrešitve in preživetja v skupnosti. Identiteta zanj ni trdna točka, iz katere izhaja in h kateri se vrača, je proces ustvarjanja in uničenja, iskanje starega za vzpostavitev novega. Zgodba v romanu nima linearne toka dogajanja, prepletata se otroška in odrasla perspektiva. Ko se pripovedni tok prekine in zamenja, avtor to nakaže s tremi zvezdicami znotraj poglavij. Izbira prvoosebne pripovedne položaja bralcu daje vtis večje življenjskosti in pristnosti. V identiteto literarnega lika se prebijamo z notranjim vpogledom: z branjem o njegovem razmišljanju, duševnosti, čustvenosti in o njegovih sanjah. Raziskovanje samega sebe v odnosu do družbe je izraženo s samorefleksijo, s katero prvoosebni pripovedovalec posega v preteklost. Na poti iskanja samega sebe se nepredvidljivo sestavlja, giblje in razpada njegov zavedajoči se jaz. Odvzeti dom, po katerem osrednji lik hrepeni vse življenje, je začetna in končna postaja zgodbe; konec romana je nekakšna vrnitev na začetek, kar je ena temeljnih značilnosti sodobnega slovenskega romana. Družbeno konstruirana in zato podvržena družbenim spremembam se identiteta kaže tudi skozi jezik. Prepletajo se slovenski knjižni jezik, (pokrajinski) pogovorni jeziki, narečje, južnoslovanski jeziki in »balkanizmi, ki so zapisani kot besedilo v kurzivi.

V identiteto literarnega lika se prebijamo z notranjim vpogledom: z branjem o njegovem razmišljanju, duševnosti, čustvenosti in o njegovih sanjah.

---

4 Identiteta osrednjega lika v romanu *Jugoslavija, moja dežela*

Pisatelj Goran Vojnović je letos tretjič prejel nagrado kresnik (prvič jo je prejel za prvenec Čefurji, raus!, nato za roman *Jugoslavija, moja dežela* in tretjič za roman *Figa*). Ob prejetju nagrade je na vprašanje, kako da vsi trije njegovi romani govorijo o mejah med ljudmi in o mejah med narodi, odgovoril, da je bil tudi njegov otroški svet razmejen in je še danes zamejen:

Svet mojega otroštva je razmejen svet. Geografsko, kulturno, jezikovno. Moja materinščina je, denimo, razpadla na štiri dele. Meja poteka skozi mene in včasih imam zoprno občutek, da ne morem do sebe, da se je meja v meni zaprla in da sem obtičal na eni strani. Prepolovljen. Moč meja je v resnici strašljiva. Vsaka meja te s časom neizogibno odtuji od zamejstva, naj je še tako prehodna. Moj svet danes je zato zamejen, spet geografsko, kulturno in jezikovno. (Jeklič, 2017)

Problematika, ki se kaže v prostoru pisateljevega odraščanja, se kaže tudi v zgodbi osrednjega lika obravnavanega romana. V svojem puljskem otroštvu ima dom v ulici Dinka Vitezića, skrbne starše in prijatelje, ki komaj čakajo, da se bodo po kosilu z njim družili. Ima skupni kulturni in družbeni prostor, v katerem ni zaznamovan s svojim poreklom in z materinščino. Spomine Vladan obuja na očetovem grobu.

Njega vidim in njo tudi in Emirja in Eniso in vsi so tam, in čeprav je te dni zunaj mraz, čutim, da se bliža poletje. Slišim Maria, ki mi med uro italijanščine šepeta, da mu je oče obljubil, da bo lahko šel sam z barko na Fratarski otok in da grem lahko z njim. Poletje bo vsak čas tu, čutim to, in tudi Nedeljko vsak dan med kosilom

ponavlja eno in isto vprašanje: »Šta da mi ovog leta odemo sedam dana na Cres ili na Lošinj?« (Vojnović 2013, 281)

Notranji monolog osrednje romaneskne osebe, v katerem obuja spomine na srečno in brezskrbno otroštvo, lahko povežemo z občutkom pripadnosti, sprejetosti med vrstniki (Emir, Mario), sosedi (Enisa) in med najožjimi družinskimi člani (njega in njo), ki imajo vpliv na njegovo samodefiniranje. Občutka pripadnosti osrednji lik ne občuti več od trenutka, ko zapusti dom v Pulju. Del njegove identitete se poruši, saj izgubi navidezno varno zatočišče doma, kar avtor romana nakaže na začetku zgodbe: »Moje otroštvo se je nekega čisto običajnega zgodnjepoletnega dne leta 1991 nenadoma končalo.« (Vojnović 2013, 10)

Osebna identiteta posameznika v razvojnem smislu vključuje poleg biološkega spreminjanja telesa (od rojstva do starosti) tudi procese, imenovane socializacija in inkulturacija, pri čemer gre za interakcijo med posameznikom ter družbo in kulturo oziroma za usklajevanje posameznika z okoljem kot bistvenim določilom pri oblikovanju lastnega sebstva (Južnič 1993, 120). Del sebstva je tudi širša družina, s katero Vladan nima stika in povezav. Nima trajnih in zanesljivih vezi, ne s strani matere in ne s strani očeta. Materini starši zavračajo hčerkino odločitev glede poroke, v očetovi družini grozovit pomor prednikov za vedno zaznamuje Vladanovega deda Milutina in kasneje očeta Nedeljka.

Človekovo občutje, da ima osebno identiteto, temelji na neposrednem zaznavanju istovetnosti in kontinuitetnosti v času in hkratnem spoznavanju dejstva, da ju priznavajo tudi drugi.

Človekovo občutje, da ima osebno identiteto, temelji na neposrednem zaznavanju istovetnosti in kontinuitetnosti v času in hkratnem spoznavanju dejstva, da ju priznavajo tudi drugi. Prvoosebni odrasli pripovedovalec obuja spomine na dogodke, ki so ga v življenju zaznamovali. Pripoveduje o tem, kako kot otrok nenadoma ne ve več, kdo sta osebi, ki sta imeli do selitve vlogo njegovih staršev. Duša mu v Beogradu, kamor sta se preselila zaradi očetove prekomande, ne zmore biti več mama. Pušča ga samega v hotelski sobi. Občutek žive groze, da svoje matere ne zanima in da ga je pustila samega sredi tujega mesta, ga zahrbtno napade šestnajst let kasneje, ko kot sedemindvajsetletnik prenoči v mrzli hotelski sobi Hotela Behar v Goraždu. Podoživlja grozo osamljenega enajstletnega dečka. Življenje se mu vrača v obliki halucinacij, podobe, obrazi in kraji, ki jih je nekoč pokopal globoko pod površje zavesti, se mu bliskajo pred očmi. Spominja se svoje stiske, ko je očetu postavil edino pomembno vprašanje. Zanimalo ga je, kdaj se bodo vrnili domov. V isti sapi je spoznal, da ga ni obiskal oče, ampak častnik Jugoslovanske ljudske armade. Porušilo se mu je sleherni upanje, da se bodo kot družina vrnili domov. Namesto tega se je znašel v Novem Sadu pri edinem očetovem sorodniku, mrzlem bratrancu Danilu. Prvoosebni pripovedovalec spregovori tudi o svojih otroških strahovih, da ga novosadski vrstniki ne bi sprejeli: »Bal sem se jih, teh novosadskih deset do dvanajstletnikov, bal sem se dokazovanja pred njimi in neizprosnega boja, da me sprejmejo v svojo družbo, kot sebi enakega.« (Vojnović 2013, 94) Toda v Novem Sadu se je počutil dobro, saj je našel družbo desetletnega Miša, s katerim sta se družila, pogovarjala o izkušnjah, o znanih in manj znanih besedah. Počutil se je sprejetega in zato ni bil navdušen nad materino odločitvijo, da se selita v Ljubljano. Očetovi novosadski sorodniki so bili zanj družina, ki je nikoli ni imel. Bilo mu je iskreno žal, da jih zapušča (Vojnović 2013, 122).

Občutek praznine in izgubljenost v svetu zaradi nezmožnosti interakcije s skupnostjo ter pomanjkanje občutka pripadnosti stopnjujejo eksistencialno stisko in brezizhodnost bivanjskega položaja osrednjega lika. Ker je romanesknemu junaku primarna družina razpadla, je z velikim pričakovanjem vstopil v hišo svojih slovenskih starih staršev, a je kmalu ugotovil, da tudi znotraj te ne bo mogel zadovoljiti svoje potrebe po sprejetosti in varnosti. Prostor izgradnje otrokovih identitetnih temeljev je družina, odnosi v primarni (oče, mama, sorojenci) in razširjeni družini (stari starši) so ključnega pomena za njegovo avtonomnost. Ključno je, v kolikšni meri ti odnosi zadovoljujejo osnovne potrebe po varnos-

© Beletrina

ti, sprejetosti in hkrati zaupanju, da zmore postopoma osvajati zunanji svet, ter si v njem pridobivati nove izkušnje. Ob vstopu v šolo in v obdobju pubertete poleg družine narašča pomen vrstnikov kot novih prostorov preizkušanja identitete (Gomezel in Kobolt 2012, 327). Družina, ki naj bi bila Vladanu varno zavetje, je bila zanj vse prej kot to. Ker skupnih prednikov nima, se vedno in povsod počuti kot tujec. Že kot deček naenkrat izgubi primarno družino. Ne ve, zakaj z očetom nima več stika, saj mu mama prikriva kruto resnico, da je oče vojni zločinec. Sina se izogiba, saj vidi v njem svojega moža. Halbwachs meni, da je življenje otroka močno odvisno od družbe, preko katere prihaja v stik z bolj ali manj oddaljeno preteklostjo. Preteklost je kot okvir, v katerem so zajeti otrokovi spomini in na katerega se kot odrasel opre. Ko otrok odraste, se razločneje in bolj reflektirano približuje življenju svoje družine in se udeležuje dogodkov skupin, katerim pripada, ne da bi se tega zavedal (Halbwachs 2001, 85). Glavnega romanesknega protagonista samotno življenje brez staršev v mladosti izoblikuje v vase zaprtega odraslega človeka, kar se kaže med drugim tudi v njegovem odnosu do Nadje, s katero imata partnerski odnos. Bivanjska stiska in negotovost ob spoznanju, da je oče živ in da se skriva kot vojni zločinec, povzročita zapletanja v laži in posledično vodita v konec ljubezenskega razmerja.

Vprašanje narodne identitete, s katerim se sooča Vladan, je prikazano kot posledica razpada mešane zakonske zveze njegovih staršev. Po odhodu iz Pulja postane pravo bojno polje med materjo in sinom. Smith narodno identiteto definira kot

nenehno reproduciranje in reinterpreterjanje vzorcev vrednot, simbolov, spominov, mitov, tradicij, ki tvorijo značilno dediščino narodov. Gre za identificiranje posameznikov s temi vzorci, torej identificiranje z dediščino in njenimi kulturnimi prvinami (Smith 2005, 30). Identiteta je teoretsko komplementarna z razliko, saj druga drugo omogočata (Juvan 2006 po Biti 2000).

V strokovni literaturi zasledimo, da imajo celo avtoritete s področja proučevanja narodov težave z definiranjem pojma narod. S tem se v svojem delu *Nacionalni imaginarij, literarni imaginarij* strinja tudi Potocco, ki pravi, da gre pri opredeljevanju pojma narod (nacija) za neenovite in negotove opredelitve (Potocco 2012, 12). Po njegovem mnenju pojem naroda zaseda pomensko polje, ki zaznamuje zgolj državno oziroma politično konstituirano skupnost, sestavljeno iz ene ali več etničnih identifikacij. Pri tem pojem etno (simbolična tradicija) nakazuje razumevanje narodne identifikacije kot dinamične reprezentacije (Potocco 2012, 339). Narodna identifikacija se tako kot ostale identifikacije lahko vzpostavlja samo v odnosu do drugega. Jezik kot gradnik nacionalne identitete in jezikovna zavest pripadnikov neke skupnosti sta tesno povezana z narodno zavestjo. Osrednji protagonist se v otroštvu pogovarja v istrskem narečju (sprašuje se o pomidorih, cukinih, igra briškulo s prijatelji), mama govori z njim do odhoda v Ljubljano v »polomljeni srbohrvaščini«, v Ljubljani v slovenščini, ki je ne razume in ne govori. Na svoji poti iskanja očeta se Vladan po mnogih letih ponovno znajde pri sorodniku v Novem Sadu. Čeprav je svojega edinega novosadskega sorodnika in njegovo družino nekoč občutil kot svojo družino, se mu sedaj zdijo tuji in drugačni. Na pragu razmišlja, da se počuti Slovenec bolj kot kdajkoli prej: »Bil sem Janez od glave do pet, in če bi me kdo takrat vprašal, kolikokrat sem bil v življenju na Triglavu, bi izstrelil kot Radko Polič v tistem starem filmu. Sedeminpetdesetkrat!« (Vojnović 2016, 109)

Jezik obstaja in deluje prek diskurzov kot družbena vez, ki s simbolnimi prezentacijami omogoča izmenjavo in povezovanje izkušenj, znanj, čustev in občutij.

Diskurz, ki deluje kot neke vrste duhovni avtomat, pogojuje posameznikove izbire jezikovnega in pomenskega repertoarja. Jezik obstaja in deluje prek diskurzov kot družbena vez, ki s simbolnimi prezentacijami omogoča izmenjavo in povezovanje izkušenj, znanj, čustev in občutij. Zato so posameznikovi osebni spomini vedno povezani prek jezika (Juvan 2005, 384). Potocco pravi, da gre za konstrukcijo, ki je narativno-interpretativna: posameznik ali skupnost gradita identiteto tako, da sprejemata zgodbe, ki jih sama izdelujeta oziroma si jih »izmišljata«. Razumljiva se mu zdi, potemtakem, Smithova trditev, da za nacionalno identiteto pravzaprav niso pomembni dejanski skupni predniki, temveč mit skupnih prednikov. Prav od tod izhaja bistvena vloga književnih del pri oblikovanju nacionalne identitete (Potocco 2011, 130-133). Odnos do vzpostavljanja in ohranjanja narodne identitete glavnega lika je v romanu prikazan z vidika vsakdanjega življenja. Ko se preseli na Fužine, sklene, da ne bo nikoli eden od »njih«, kot pravi neslovenskemu delu prebivalcev in da bo slovenski jezik slej ko prej govoril tako brezhibno, da nihče ne bo vedel, od kod prihaja. »Njihove ponesrečenke«, kot zapiše Vojnović, dosvidanje, nasvidanje, ajde pol, živio, se mu zdijo smešne, hkrati pa se mu smilijo ljudje, ki si lomijo jezike z najbolj preprostimi slovenskimi besedami (Vojnović 2012, 140). V Sloveniji, z mamom, ki z njim govori le slovensko, govori v srbohrvaščini. Slovenščina bi morala biti njegova materinščina, a se je mama z njim pred njunim prihodom v Slovenijo pogovarjala v polomljeni srbohrvaščini. Vladan o tem razmišlja ob njunem srečanju.

Lahko bi jo zasovražil že samo zaradi tega pogleda, če ga ne bi bil nekoč odkril tudi pri sebi in če je ne bi sovražil že zaradi toliko drugih stvari. A tako, kot sem jo sovražil zdaj, je najbrž nisem še nikoli. Morda le takrat, ko se je nekega dne odločila, da bo z menoj govorila v slovenščini. Jaz sem z njo še vedno govoril v srbohrvaščini, a redko s takšnim užitkom kot danes.

»Kaj pa ti tuki?«

»Gdje je?«

»Kdo?«

»Hočem številko, naslov, karkoli. Hočem vedeti, kje je.«

»O kom govoriš?«

»Znaš ti.« (Vojnović 2012, 26)

Prvič, odkar sta prišla v Slovenijo, mama spregovori s sinom v srbohrvaščini, ko mu pove za očetovo smrt.

»Vladane, jesi čuo?«

Bilo je, kot bi me poklicala Duša iz davne preteklosti. Njen glas je bil glas moje mame. Ni bilo le zaradi jezika, bilo je nekaj v tem glasu, kar je zvenelo, kakor bi se oglašala iz mojih neobstojećih spominov, kakor bi bila Duša spet moja mama.

»Ne. Kaj je?«

»Nedeljko ... ubil se je ... sporočili so ... Našli so ga ... danes zjutraj ... mrtvega na Dunaju.« (Vojnović 2012, 275)

Gre za boj znotraj osrednjega književnega lika, saj v maminih vedenjskih, duševnih in govornih potezah prepozna samega sebe. Hkrati se kot odrasel zaveda, da je mama z izbiro jezika postavila mejo med njima, ko je bil še otrok. Jezik se ne kaže le kot sredstvo komunikacije, ampak tudi kot predmet simboliziranja kulture. Simboli se med posameznimi jeziki in kulturami razlikujejo, kar se kaže skozi delovanje in vedenje ljudi, ki govorijo določen jezik.

Vladan na pragu svojega srbskega sorodnika razmišlja tudi o tem, da ne bi smel priti na obisk praznih rok, saj tako zahtevajo nepisana pravila na Balkanu. Zaveda se, da se je navzel slovenskih navad (teto in strica bo vikal, po drugem poljubu se bo odmaknil nazaj, pozabljač, da drugemu pri Srbih sledi še tretji, sestrični bo ponudil roko v pozdrav in je ne bo objel in stisnil).

A tukajšnja pravila zame, vsaj tako sem se tolažil, niso več veljala, in vse moje neprimernosti bodo bržkone pripisane izprijenosti sveta, iz katerega sem prihajal. »Tako je to kot Janeza,« bodo rekli in si kvečjemu mislili, kakšna nepopravljiva škoda je, da je tisti lepi fantek, ki je nekoč živel tu, »postao skijaš«. (Vojnović 2016, 109)

Avtor izbere položaj prvoosebnega pripovedovalca. Curkova pravi, da je izbira prvoosebnega pripovednega položaja ena od specifičnosti literarnega diskurza, ki teži k večji življenjskosti in pristnosti. Z literarizacijo osebnih izkušenj, umeščenih v širši družbeni kontekst sodobnih večkulturnih okolij, nakazuje na prelom v razumevanju »avtobiografije« kot hibridnega besedila, v katerem se meje med preteklim in sedanjim, realnim in imaginarnim, literarnim, osebnim in javnim prelivajo in deloma vsebujejo tudi izrazito socialno-emancipatorične in družbenokritične implikacije (Curk 2017 po Leban 2011).

V romanu *Jugoslavija, moja dežela* gre za spopad z duhovno in družbeno situacijo v Sloveniji in Jugoslaviji, avtor prepleta realne dogodke in osebe s fikcijo, v romanu se nenehno in nepredvidljivo sestavlja, giblje in razpada zavedajoči se jaz. Zgodovina ves čas vstopa v besedilo skozi individualni spomin prvoosebnega pripovedovalca. Zgodba družine, razpete med Slovenijo, Hrvaško, Bosno in Srbijo, se namreč odvija na ozadju pomembnih zgodovinskih dogodkov dvajsetega stoletja, zaradi katerih ni propadla le država, propadla je družina, propadel je človek.

Ko se glavni protagonist v dunajski kavarni sreča z očetom, vojnim zločincem, zahteva pojasnila. Oče želi pojasnjevati, vendar ne uspe opravičiti svojih dejanj. Vladan kot odrasel sedemindvajsetletnik pričakuje, da bo, ko bo slišal očetovo zgodbo, lahko obračunal z družinsko preteklostjo, pokopal očeta in ga prerasel. Namesto moralno močnega, odločnega očeta ima pred sabo človeško razvalino, ki v sinu išče nekoga, ki bi ga podprl v prepričanju, da je bil le majhna, neblogljena lutka na nitih velike zgodovine (Vojnović 2012, 270). Oče, ki se je celo življenje skrival za uniformo, je močno zaznamoval Vladanovo otroštvo. Bil je njegov vzornik, družila sta se in razvajal ga je. Ob izgubi obeh staršev je dvanajstletni Vladanov oče Nedeljko izvedel, da so ustaši oziroma v ustaše preoblečeni ljudje poklali in sežgali vse njegove sorodnike in da se je rešiti uspelo le njegovemu takrat desetletnemu očetu Milotinu. Zgodba o tem spominu je spremljala Nedeljka in spremlja tudi Vladana, ki pa se zaveda, da mora opraviti s preteklostjo, da bo lahko svobodno zadihal. Ob srečanju z očetom se odloči, da bo lahko svojo identiteto gradil na trdnih medčloveških odnosih. Dogodek v kavarni je eden ključnih v romanu *Jugoslavija, moja dežela*. Po njem je bila leta 2015 uprizorjena dramatizacija v ljubljanski Drami v režiji Ivica Buljana.

Glavni lik je zmagovalec, saj se zave, da si trdno identitetno jedro, torej odgovor na vprašanje, kdo sem, in še pomembneje, verodostojnost kakršnega koli odgovora na to vprašanje, lahko zgradi le z navezavo na druge ljudi in s predpostavko, da so te vezi zanesljive in stabilne.

Berger in Luckmann pravita, da so ljudje brez sleherne identitete nesposobni sodelovanja in komuniciranja s soljudmi, saj je kreativnost pri prezentaciji identitete vsakdanja stvarnost in nujnost interakcij med posamezniki. Identiteta je priznana le tistemu posamezniku, ki je sposoben z izbiro lastnih identitetnih norm in norm drugih obdržati svojo individualnost. Čeprav se šteje oblikovanje identitete za proces družbenega samoumeščanja

---

Identiteta je priznana le tistemu posamezniku, ki je sposoben z izbiro lastnih identitetnih norm in norm drugih obdržati svojo individualnost.

---

subjekta, obstajajo presežki, kot so: telesni občutki, določena čustva ter subjektu neznan deli družbenega dogajanja, ki se ne prevajajo in zahtevajo nenehno lovljenje ravnotežja med subjektivnim in družbeno objektivnim momentom identitete (Ule 2000 po Berger in Lukmann 1988). Tega se zaveda tudi pisatelj Vojnovič, ki je ob izidu romana *Jugoslavija, moja dežela* povedal, da je prostor iz romana njegov prostor: življenjski, kulturni, pa tudi literarni. Povedal je, da ima dve literarni domovini, saj je dvojezičen. Predvsem pa je prostor nekdanje skupne države zanj prostor spominov. Njegovi romani domujejo tam, kjer domujejo njegovi spomini. Spomini so zanj kot brezno, iz katerega zajema besede (Leiler, 2017).

Pisateljevo sporočilo je, da posamezniki iščemo skupine, ki jim želimo pripadati zaradi občutka varnosti, sprejetosti in lastne pomembnosti, da bi se lahko definirali. Identiteto potrebujemo, da bi ostali duševno zdravi, potrebujemo svoj lastni jaz. Glavni romaneskni junak ve, da mora svoje travme in strahove predelati, da lahko kot mlad človek, ki je zaznamovan z jugoslovansko identiteto, zadaha v sodobni pojugslovanski stvarnosti.

Sklep

Imeti identiteto pomeni imeti relativno trajne simbolno posredovane navade in pravila, s katerimi obvladujemo svoje telo, svoje sebstvo in svoje socialne in družbene dejavnosti. Posameznik postane znakovno obeležje svojih najpomembnejših identitet, živi in uprizarja te identitete, na katere se odzivajo drugi ljudje, ki pa ravno tako uprizarjajo svoje identitete. Identiteta je bolj sistem dejanj kot pa sistem značilnosti, ki odlikujejo posameznika. Nastaja v procesu razlikovanja, nenehne vzpostavitve lastne identitete v razmerju do drugih, vzpostavitve sebstva v razmerju do drugih sebstev in do prepoznane drugosti v lastnem jazu. Je nujen pogoj za posameznikovo normalno funkcioniranje v družbi, ljudje brez identitete so nesposobni sodelovanja in komuniciranja s soljudmi. Ko se identiteta na neki stopnji izoblikuje, jo družbena razmerja vzdržujejo, spreminjajo in celo preoblikujejo in obratno. Da jo lahko pravilno razumemo, jo je treba vedno umestiti v tisto družbeno realnost, v kateri je. Posameznik se namreč poistoveti z družbenimi skupinami, ki jim pripada oziroma jim želeli pripadati. Na ta način se identificira s svojo družino, z okolico in z narodom. Jezik kot gradnik nacionalne identitete obstaja in deluje prek diskurzov kot družbena vez. Ta pa s simbolnimi prezentacijami omogoča izmenjavo in povezovanje izkušenj, znanj, čustev, občutij. Preko jezika so vedno povezani posameznikovi osebni spomini. Osvajanje jezika je oblikovanje vrednostnega in intelektualnega sveta, ki človeka določa kot pripadnika nekega naroda.

Vprašanje identitete je še posebno pomembno zadnjih nekaj desetletjih, ko je postalo povezano z vprašanjem svobode posameznika. Te ima posameznik vedno manj zaradi delovanja različnih ustanov, ki ga nadzorujejo, in zato, ker ni več vezan na ožje okolje, eno skupnost ali poklic.

Analiza je pokazala, da je iskanje posameznikove identitete osrednja os romana *Jugoslavija, moja dežela*. Identitetni simboli, ki vplivajo na identitetno problematiko osrednjega lika, so družina, okolje, spomin in jezik. Proces iskanja osebne identitete se kaže kot iskanje smisla življenja in kot spoznanje, da trdnega jedra identitete ni mogoče zgraditi brez navezave na druge ljudi in predpostavke, da so te vezi zanesljive in stabilne.

Viri in literatura

- Berger, Peter L. in Luckmann, Thomas, 1988: Družbena konstrukcija realnosti, Razprave iz sociologije znanja. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Biti, Vladimir, 2000: Identiteta. Primerjalna književnost 23/1. 11-22.
- Culler, Jonathan, 2008: Literarna teorija: zelo kratek uvod. Ljubljana: Krtina.
- Curk, Mateja, 2017: Dialog sodobnih literarnih ustvarjalcev z večkulturnostjo evropske družbe. Slavistična revija 65/3. 489-490. Dostopno na: https://srl.si/sql_pdf/SRL_2017_3_05.pdf (10. 7. 2018).
- Gomez, Anita in Kobolt, Alenka, 2012: Vpliv družine na mladostnikovo identiteto. Socialna pedagogika 16/4: 323-354. Dostopno na: <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-SWBSOFID> (10. 7. 2018).
- Gračner, Urška, 2016: Osebni, kolektivni spomin in identiteta v sodobnem slovenskem romanopisju na avstrijskem Koroškem. Colloquium: New Philologies 1/1: 90. Dostopno na: <http://colloquium.aau.at/index.php/Colloquium/issue/view/ColloquiumVol1No1.pdf> (10. 7. 2018).
- Holbwachs, Maurice, 2001: Kolektivni spomin. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Jeklić, Tanja, 2017: Kresnik 2017 romanu Figa Gorana Vojnovića. Delo. Dostopno na: <https://www.delo.si/kultura/knjiga/komu-kresnik-prvic-drugic-cetric-53191.html> (10. 7. 2018).
- Juvan, Marko, 2005: Kulturni spomin in literatura. Slavistična revija 53/3: 379-400.
- Juvan, Marko, 2006: Lit. veda v rekonstrukciji: Uvod v sodobni študij literature, 149-150. Dostopno na: https://www.academia.edu/10014320/Literarna_veda_v_rekonstrukciji_Uvod_v_sodobni_%C5%A1tudij_literature (10. 7. 2018).
- Juvan, Marko, 2003: Stil in identiteta. Jezik in slovstvo 48/5: 3-18. Dostopno na: <https://www.jezikinslovstvo.com> (10. 7. 2018).
- Južnič, Stane, 1993: Identiteta. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kozak, Krištof Jacek, 2016: Medkulturnost v luči literarne vede. Slavica literaria 19/1: 7-16. Dostopno na: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/135515/1_SlavicaLitteraria_19-2016-1_3.pdf?sequence=1 (10. 7. 2018).
- Leban, Andrej, 2011: Avtobiografsko pisanje v novejši slovenski literaturi. Alenka Koron in Andrej Leben (ur.): Avtobiografski diskurz – Ljubljana. Založba ZRC, ZRC SAZU. 293-308.
- Leiler, Ženja, 2017: Goran Vojnović: Figa ni krik. Je dolg, tih izdih. Delo. Dostopno na: <https://www.delo.si/kultura/knjiga/goran-vojnovic-figa-ni-krik-figa-je-dolg-tih-izdih.html> (10. 7. 2018).
- Neumann, Birgit, 2005: Literatur, Erinnerung, Identität. Astrid Erll in Ansgar Nünning (ur.) Gedächtniskonzepte der Literaturwissenschaft – Berlin. deGruyter. 149-178.
- Potocco, Marcello, 2006: Literatura, ideološkost in imaginarno. Primerjalna književnost 29/1. 65-82. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-CEOHWKQ3/fc1b0312-dde5-48a2-b70b-d-293be90db5f/PDF> (10. 7. 2018).
- Potocco, Marcello, 2012: Nacionalni imaginariji. Literarni imaginariji. Različice Nacionalnega poziva v literaturi in v literarnih kontekstih. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na: http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/digitalna_knjiznica/Dissertationes_20_ISBN_978-961-270-132-1_PDF/DK_CC%202.5_Dissertationes_20_ISBN_978-961-270-132-1.pdf (10. 7. 2018).
- Pušnik, Maruša, 1999: Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsko naracijo. Teorija in praksa 36/5. Dostopno na: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip19995Pusnik.PDF> (10. 7. 2018).
- Smith, Anthony David, 2005: Nacionalizem: Teorija, ideologija, zgodovina. Ljubljana: Krt.
- Ule, Mirjana, 2000: Sodobne identitete v vrtincu diskurzov. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Virk, Tomo, 2007: Primerjalna književnost na prelomu tisočletja: kritični pregled. Ljubljana: Založba ZRC.
- Vojnović, Goran, 2013: Jugoslavija, moja dežela. Ljubljana: Študentska založba.
- Zupan Sosič, Alojzija, 2003: Zavetje zgodbe: Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- Zupan Sosič, Alojzija, 2006: Robovi mreže, robovi jaza. Sodobni slovenski roman. Maribor: Litera.